

LITERARY READING AS A MEANS OF FORMING SPEECH CULTURE OF PRIMARY STUDENTS DURING THE STUDY OF SUBJECTS OF THE LANGUAGE AND LITERARY EDUCATIONAL BRANCH

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Артур Бобро

кандидат педагогічних наук, доцент
E-mail: artur062728@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9405-8988
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, Україна

Artur Bobro

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor
E-mail: artur062728@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9405-8988
Nizhyn Mykola Gogol State University, Ukraine

Марина Долматова

кандидат педагогічних наук, доцент
E-mail: dolmatovam129@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8116-5952
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, Україна

Maryna Dolmatova

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor
E-mail: dolmatovam129@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8116-5952
Nizhyn Mykola Gogol State University, Ukraine

ABSTRACT

The article addresses a crucial issue – the enhancement of speech culture among primary school students as one of the key objectives of primary education. The authors emphasize the importance of developing speech culture in accordance with regulatory documents such as the Laws of Ukraine "On Education," "On General Secondary Education," the State Standard of Primary General Education, and others. Significant attention is given to analyzing scientific approaches to speech development, as highlighted in the works of renowned Ukrainian linguists and methodologists. The study explores aspects of speech etiquette, the development of reading competence, and the influence of literary works on the formation of students' speech culture in general secondary education institutions. A particular focus is placed on the role of literary reading in the educational process. The authors note that reading literary works contributes to the development of emotional-aesthetic perception, the formation of communicative skills, and the enrichment of students' vocabulary. The importance of short literary forms (proverbs, sayings, riddles, phraseological units) in fostering speech culture is also highlighted. An analysis of the standard curricula for the Ukrainian language by O. Savchenko and R. Shiyani reveals that considerable attention is given to speech culture development. The development of students' speech is a fundamental principle of language teaching in primary school. Essential components for shaping students' speech culture include ethical norms of communication and speech etiquette – using correct forms of address, words of courtesy, expressions of apology, offers, and requests in communication. The article examines teaching methodologies, particularly the use of interactive text-based activities, dramatizations, creative assignments, and literary analysis. It is emphasized that the quality of students' speech preparation directly influences their overall academic performance and personal development. The necessity of improving methodological approaches to teaching speech to young learners is established, along with the development of effective technologies for enhancing speech competencies through literature and interactive teaching methods.

Key words: literary reading, speech culture, primary school students, primary education, New Ukrainian School (NUS).

Постановка проблеми. Одним із ключових завдань учителя початкових класів є розвиток культури мовлення учнів. Дітей слід навчати правильно орієнтуватися в мовленнєвих ситуаціях, добирати зміст і мовні засоби відповідно до контексту спілкування, а також опановувати правила мовленнєвої поведінки в різних комунікативних умовах. Актуальність цього питання визначається стратегічними напрямками, передбаченими в законах України, таких як «Про освіту», «Про загальну середню освіту», а також у Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті, Державному

стандарті початкової загальної освіти, Концепції мовної освіти та Концепції навчання державної мови в школах України. Ці документи акцентують увагу на необхідності вдосконалення теоретико-методичних підходів до навчання української мови в початковій школі. У цьому контексті особливого значення набуває завдання початкової мовної освіти – формування мовної особистості, яка усвідомлює національну ідентичність, має високий рівень мовленнєвої культури та вміє ефективно використовувати мовні засоби в різних комунікативних ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку мовлення учнів досліджували такі науковці, як Є. Голобородько, О. Горошкіна, Т. Донченко, П. Кордун, Л. Мацько, В. Мельничайко, Г. Михайловська, Л. Паламар, М. Пентилюк, Л. Скуратівський та інші.

Аспекти культури мовлення, мовних норм і комунікативних якостей висвітлено в роботах вітчизняних лінгвістів і методистів, серед яких Н. Бабич, І. Білодід, С. Вербещук, С. Єрмоленко, О. Заболотська, А. Коваль, Л. Мацько, М. Пентилюк, В. Русанівський.

Сучасні дослідження розглядають різні аспекти розвитку мовленнєвої культури школярів: формування мовленнєвої особистості (М. Вашуленко, Є. Голобородько, О. Горошкіна, Л. Мацько, Л. Мамчур, Л. Паламар), духовно-естетичний зміст слова (В. Костомаров, В. Ніколаєва, В. Троїцький), взаємозв'язок мовленнєвої культури та загальної культури особистості (Г. Гладіна, Т. Ладиженська, Л. Мацько, Т. Окунович). Також увага науковців зосереджена на мовному етикеті та його національних особливостях (З. Бакум, С. Богдан, Я. Радевич-Винницький, М. Стельмахович, Н. Формановська, Є. Чак), методиці літературного читання й розвитку читацьких навичок (Н. Ільїнська, В. Мартиненко, Т. Петровська), а також на ролі риторико-мовленнєвого компоненту в педагогічній діяльності вчителів (М. Вашуленко, І. Зязюн, А. Капська, М. Пентилюк, Г. Сагач).

Аналіз наукових праць свідчить, що формування мовленнєвої культури молодших школярів є одним із ключових завдань української методичної науки. Це питання має не лише теоретичну, а й практичну значущість, адже воно безпосередньо впливає на розробку концептуальних підходів до розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи. Так, у навчальних програмах для початкових класів (О. Савченко, Р. Шиян) підкреслюється, що художня література є важливим засобом виховання, навчання та розвитку дітей. Саме тому необхідна системна робота над удосконаленням мовленнєво-комунікативних умінь учнів під час аналізу художніх текстів. У висловлюваннях школярів має простежуватися правильність, точність, виразність, а також доречне використання мовних засобів і мовленнєвого етикету.

Однак практика початкової освіти свідчить про недостатній рівень сформованості мовленнєвої культури в учнів молодших класів. Крім того, бракує спеціальних методичних підходів до розвитку цих умінь під час уроків літературного читання, що зумовлює потребу в подальших дослідженнях і вдосконаленні освітніх методик.

У межах нашого дослідження варто звернути увагу на те, що одним із ключових чинників, які впливають на формування мовленнєвої культури учнів, є засвоєння норм української літературної мови. Твори художньої літератури та усної народної творчості, зокрема малі жанри (прислів'я, приказки, фразеологізми, загадки, скороговки), відіграють значну роль у розвитку мовленнєвих навичок молодших школярів (Вербещук, 2016).

Виклад основного матеріалу. Літературне читання сприяє мовленнєвому розвитку учнів початкової школи. Завдяки художнім творам діти занурюються у мовне середовище, знайомляться з класичними текстами, які є частиною культурної спадщини, та вчать розуміти художнє мовлення. У процесі читання реалізуються такі функції мовлення, як емоційна, естетична, поетична, комунікативна та когнітивна.

Одним із головних завдань курсу «Літературне читання» в початковій школі є розвиток мовленнєвих навичок учнів. Рівень засвоєння навчальних предметів у початкових класах та їх подальше розуміння у старшій школі багато в чому залежить від сформованості навичок читання. Опанування мовлення сприяє інтелектуальному розвитку особистості, розширенню кругозору, формуванню уяви та мислення, а також впливає на морально-емоційну сферу дитини (Вербещук, 2016).

Початкова літературна освіта має на меті не лише розвиток навичок читання, а й ознайомлення дітей із літературними творами в художньо-естетичному аспекті. Учні мають розуміти жанрову специфіку творів, особливості авторського стилю та тематичне розмаїття. Важливо, щоб навчальні матеріали ґрунтувалися на кращих зразках художнього слова, що сприятиме вихованню духовно багатой, творчої особистості з розвиненим критичним мисленням та моральними переконаннями.

Основним завданням літературної освіти є виховання читача, здатного до аналітичного мислення, критичного оцінювання текстів, формування власної думки та врахування різних точок зору. Читання є одним із основних засобів розвитку мовлення та важливим чинником становлення творчої

особистості.

Метою курсу літературного читання у початкових класах є всебічний розвиток учнів, збагачення їхньої культури мовлення та формування особистості через взаємодію з художнім словом. У сучасних умовах питання мовленнєвої культури набувають не лише освітнього, а й соціального значення.

Оновлена програма мовно-літературної галузі (О. Савченко) зосереджує увагу на змістовому опануванні текстів та формуванні читацької компетентності як важливого компонента пізнавальної й комунікативної компетентності учнів (Савченко, 2022).

Як зазначає В. Мартиненко, разом із розвитком навичок читання школярі знайомляться з дитячою літературою в усій її жанровій різноманітності, опановують основи літературознавчих понять, розуміють художні засоби виразності та їхню функцію в текстах. Автор наголошує, що під час аналізу творів важливо враховувати їхню художню цінність, адже саме література є для учнів особливою формою мистецтва (Мартиненко, 2011).

У програмі О. Савченко зміст занять із читання побудовано на основі комунікативно-мовленнєвого підходу. Його реалізацію забезпечує взаємодія читача з текстом та персонажами, а також створення навчальних ситуацій, що стимулюють спілкування: робота в парах і малих групах, колективне обговорення прочитаного, участь у бесідах, рольових іграх, декламації, драматизації тощо. Такі форми діяльності сприяють розвитку культури мовлення, що є важливим у процесі навчання (Савченко, 2022).

На уроках літературного читання учні працюють із дитячими книгами, виконуючи різноманітні завдання, які стимулюють їх до творчого осмислення змісту твору, вираження власного ставлення до персонажів, формування особистої інтерпретації.

Для розвитку творчого потенціалу молодших школярів В. Мартиненко пропонує використовувати такі методи роботи, як створення ілюстрацій, творчий переказ (від імені автора чи героя), римування, інсценізація, словесне малювання, читання за ролями, доповнення тексту, складання загадок, віршів, казок тощо – як індивідуально, так і колективно (Мартиненко, 2014).

Державний стандарт початкової освіти визначає, що виховання культури читання, розвиток емоційно-оцінного ставлення до тексту та формування особистості через художні засоби є пріоритетними завданнями навчання (Державний стандарт, 2018).

Задля реалізації цих завдань учнів навчають аналізувати художні тексти, розвивати зв'язне мовлення, образне мислення, збагачувати світогляд і творчі здібності. Важливо формувати в дітей стійкий інтерес до читання, стимулювати потребу у самостійному ознайомленні з літературою, розширювати їхнє уявлення про авторів та художні твори (Савченко, 2022).

Попри необхідність аналізу художніх текстів, молодші школярі ще не мають достатніх навичок для самостійного визначення їхньої ідеї. Осмислення змісту твору є спільною діяльністю вчителя та учнів. Повноцінне розуміння літературного твору можливе лише за умови взаємозв'язку між його змістом і формою. Саме тому робота з поетичним текстом має будуватися за принципом: від слова – до думки та почуття, від форми – до змісту. Вчитель допомагає дітям усвідомити особливості ліричного образу, структуру та художню мову вірша. Спостереження над поетичною формою сприяє глибшому розумінню внутрішнього змісту твору, дозволяє учням відчувати емоції ліричного героя та красу віршованої мови (Чумарна, 2020).

За В. Мартиненком, основною метою вчителя є розвиток мовлення учнів, його змістовності, правильності, виразності та багатства. У початковій школі формується основа майбутньої комунікативної компетентності дитини. Володіння мовою є важливим чинником для успішної інтеграції в суспільне життя, адже лише добре розвинене мовлення дає змогу чітко формулювати думки, добирати доречні мовні засоби та ефективно взаємодіяти з іншими. Чим багатше й виразніше мовлення учня, тим яскравіше проявляється його особистість, духовність та інтереси. Саме тому на уроках літературного читання варто приділяти увагу формуванню мовленнєвого етикету (Мартиненко, 2011).

Методика викладання на уроках літературного читання повинна відповідати завданням, визначеним шкільною програмою. Вони охоплюють виховні аспекти (які водночас сприяють розвитку особистості), навчальні – удосконалення техніки читання (методи читання, збільшення обсягу сприйнятого тексту, корекція темпу, виразності, мовленнєвий апарат, інтонування), а також пізнавальні – засвоєння нової інформації через аналіз творів. Окрім цього, розвиток пам'яті, уваги, мовленнєвої культури, умінь аналізувати, порівнювати, узагальнювати, будувати логічні доведення, формувати самостійність і творчі здібності є важливими складовими процесу навчання. Формування зв'язного мовлення забезпечується різними видами переказів, відповідями на запитання та іншими мовленнєвими вправами (Чумарна, 2020).

Сучасна методика розвитку мовленнєвої культури базується на кількох ключових принципах. Зокрема, це спеціальні принципи (формування інтересу до культури мовлення, взаємозв'язок мовлення і мислення, увага до слова як носія змісту, єдність усного та писемного мовлення, розвиток мовного чуття, зв'язок між рівнями мови – граматики, лексики, стилістики, орфоєпії, пунктуації). Також використовуються загально-дидактичні принципи (колективне навчання, індивідуальний підхід, національне виховання, практична спрямованість, науковість, доступність) (Мартиненко, 2014). Учитель повинен вдало поєднувати ці педагогічні підходи у своїй роботі.

За Т. Петровською, добір дидактичного матеріалу відіграє важливу роль у формуванні культури мовлення школярів. Неможливо розвинути комунікативні вміння без належної уваги до якості мовлення. Під час спілкування варто дотримуватися орфоепічних норм, правильно добирати слова та будувати речення. Учням необхідно навчитися використовувати засоби образності – епітети, метафори, порівняння – а також уникати клішованих фраз і трафаретних висловлювань (Петровська, 2013).

Ефективність навчання залежить також від правильного добору вправ, що сприяють розвитку мовленнєвої культури. До таких вправ можна віднести завдання на формування діалогічного та монологічного мовлення: створення ліричних етюдів, дидактичні ігри, аналіз діалогів, описи, ситуативні вправи, проблемно-пошукові завдання, редагування текстів, взаєморецензування тощо.

Т. Петровська зазначає, що важливою складовою мовленнєвого розвитку є вправи, які розвивають культуру мовлення, зокрема ті, що допомагають оволодіти мовленнєвим етикетом, правильно інтонувати речення, усвідомлювати значення темпу, тону, гучності голосу. Також корисними є завдання, спрямовані на розвиток чуття мови, навичок виразного читання та усвідомлення норм літературної мови (Петровська, 2013).

На етапі переходу учнів 2–4 класів до літературного читання значення мовленнєвої культури посилюється. У 1–2 класах основна увага приділялася пояснювальному читанню, вдосконаленню технічних навичок читання та розширенню кругозору. Натомість у 3–4 класах поступово здійснюється перехід до осмисленого сприйняття книги як художнього твору (Семенюк, 2023).

Протягом першого класу мовленнєвий розвиток учнів відбувається в межах широкого кола тематичних груп. Зокрема, школярі знайомляться з лексикою, що стосується навчального процесу (назви предметів шкільного вжитку, приміщень, елементів уроку та режиму дня), суспільно-політичних термінів, назв професій, рослинного та тваринного світу, різних видів транспорту, а також побутових слів, пов'язаних із грою та дозвіллям (Семенюк, 2023).

За твердженням О. Савченко, діти 6–7 років демонструють готовність до формування зв'язного мовлення, що проявляється у здатності складати тексти. Для розвитку цього вміння необхідно створювати навчальні ситуації, які стимулюють мовленнєву активність. У процесі роботи з художніми творами корисними будуть такі вправи: визначення різновидів текстів у прочитаних матеріалах, їхній порівняльний аналіз за функцією, складання описів або міркувань за аналогією, перетворення одного типу тексту в інший (наприклад, міркування на опис), а також вправи на слухове розрізнення та продовження тексту («Я починаю, а ти продовжуй...») (Савченко, 2007).

У сучасних підручниках з української мови та читання, створених відповідно до концепції НУШ, враховуються потреби, інтереси та можливості молодших школярів. Водночас добір текстів сприяє знайомству учнів із різними жанрами літератури. Тематика читання охоплює навколишній світ, зокрема природу, суспільство, історичні та сучасні події. Читаючи запропоновані твори, діти розширюють свої знання про шкільне життя, взаємини між людьми, родинні традиції, Батьківщину, а також про природні явища та ставлення людини до довкілля (Богданець-Білокаленко, 2020; Вашуленко, 2018; Чабайовська, Омельченко, Синільник, 2020; Чумарна, 2020).

Особливу увагу в підручниках приділено творам, які розкривають багатство та красу української мови. Автори відбирають художньо цінні тексти, які не лише відповідають віковим особливостям учнів, а й сприяють формуванню патріотичних і моральних цінностей, збагачуючи мовленнєвий досвід дітей.

У посібниках О. Савченко, М. Чумарної, О. Вашуленка, М. Чабайовської, Н. Омельченко, Н. Богданець-Білокаленко представлено широкий спектр жанрових текстів: від малих фольклорних форм до казок, оповідань, легенд, байок, ліричних творів, а також сучасних українських і зарубіжних текстів. Аналіз змісту творів засвідчує, що основними темами є життя сучасних дітей (дружба, навчання, творчість, пригоди), взаємозв'язок людини з природою, роль мови та книги в житті суспільства. Найпоширенішими жанрами є поезія, казки та оповідання, що сприяє зацікавленню та розвитку пізнавальної активності учнів.

Сприйняття художніх творів відбувається поетапно. У процесі читання школярі не лише

аналізують літературний текст, а й виявляють власні емоції, розуміючи закономірності літератури. Оскільки художні твори мають комунікативну спрямованість і орієнтовані на читача, вони стають ефективним засобом розвитку культури мовлення учнів початкової школи (Вашуленко, 2011).

Аналізуючи новий Державний стандарт загальної початкової освіти, ми дійшли висновку, що його основна мета — створення сприятливих умов для реалізації потенційних можливостей кожного учня (Державний стандарт, 2018).

Одним із ключових аспектів нашого дослідження стало з'ясування, чи передбачено формування культури мовлення у програмах для початкової школи. З огляду на це ми провели аналіз програм з літературного читання, розроблених О. Савченко та Р. Шияном.

Вивчення змісту цих програм показало, що значна увага приділяється розвитку мовленнєвих навичок учнів. Формування культури мовлення є одним із центральних завдань навчання української мови в початкових класах.

Зокрема, у програмі О. Савченко розділи «Взаємодіємо усно за змістом прослуханого», «Розвиваємо навичку читання, оволодіваємо прийомами розуміння прочитаного» та «Взаємодіємо усно за змістом прослуханого» (для 2–4 класів) спрямовані на розвиток умінь регулювати дихання, контролювати силу голосу та темп мовлення. Також велика увага приділяється правильному використанню мовленнєвих формул етикету у спілкуванні.

Важливою перевагою цієї програми є акцент на дотриманні норм мовленнєвого етикету. Автор пропонує організовувати навчальні ситуації, які стимулюють учнів до ввічливого спілкування та використання етикетних висловів у мовленні.

Методичні рекомендації, подані у пояснювальній записці до програми О. Савченко, сприяють розвитку культури мовлення молодших школярів. Завдяки ним учні збагачують словниковий запас, розвивають мовленнєву чутливість, поетичний слух і вміння використовувати слова з урахуванням їхніх значень та відтінків (Савченко, 2022).

Програма Р. Шияна у змістовій лінії «Взаємодіємо усно» (для 3 класу) спрямована на розвиток навичок аргументованого висловлення власних думок, використання прикладів для підтвердження позиції, а також врахування точок зору співрозмовників. Програма наголошує на важливості дотримання правил літературної вимови, вміння описувати власні емоції та почуття інших, а також доречно використовувати мовленнєві формули етикету. Особливий акцент зроблено на формуванні діалогічного та монологічного мовлення учнів, зокрема на побудові реплік, що виражають пораду, комплімент, співчуття тощо (Шиян, 2022).

Висновки. Отже, мовленнєву культуру слід розглядати як складову культури особистості, яка включає не лише дотримання усталених норм, а й здатність свідомо обирати найбільш відповідні варіанти мовленнєвої поведінки. Це передбачає точність у значенні, стилістичну доречність, виразність висловлювань, а також умінь створювати нові мовленнєві форми, що відповідають конкретним ситуаціям. Важливим аспектом є цілеспрямоване та майстерне використання літературного читання на уроках під час вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі. Формування мовленнєвої культури учнів початкових класів під час вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі ми розглядаємо як процес засвоєння та закріплення необхідних знань, умінь і навичок, що стосуються правил культурної взаємодії, використання виразних мовних засобів і формул мовленнєвого етикету.

Перспективою подальших досліджень є розробка окремої технології формування мовленнєвої культури учнів початкових класів під час навчання предметів мовно-літературної освітньої галузі, враховуючи інноваційні підходи у системі початкової освіти.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Богданець-Білокаленко Н. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах): Частина 2: Читання. Київ: Грамота, 2020. 160 с.

Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: метод. посібн. К.: Освіта, 2018. 400 с.

Вашуленко О.В. Мовленнєва складова у структурі читацької компетентності молодшого школяра. *Початкова школа*. 2011. № 12. С. 16–22.

Вербещук С. В. Формування мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання: дис. ... канд. пед. наук. спец.: 13.00.02. Теорія і методика навчання (українська мова). Івано-Франківськ, 2016. 244 с.

Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

Мартиненко В. О. Формування досвіду читацької діяльності третьокласників. *Початкова школа*. 2014. № 10. С. 11 – 13.

**Scientific Bulletin of the Izmail State University of Humanities.
Section Pedagogical Sciences. Issue 70.**

Мартиненко В. О. Формування змісту літературного читання молодших школярів: сучасний вимір. *Українська мова і література в школі*. 2011. № 9. С. 5–8.

Петровська Т. Система роботи над образними засобами художнього твору на уроках літературного читання (порівняння). *Початкова школа*. 2013. № 11. С. 5–7.

Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах: посіб. для вчителя. К.: Освіта, 2007. 334 с.

Семенюк Д. О. Формування культури мовлення учнів початкових класів на уроках української мови. Специфіка фахової підготовки майбутніх учителів на засадах компетентнісного підходу: досвід, реалії, перспективи: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (29 листопада 2022 року) / за заг. ред. І. Голубовської. Житомир, 2023. С. 118–121.

Типові освітні програми НУШ (1–4 класи). URL: <https://osvita.ua> »

Чабайовська М. І., Омельченко Н. М., Синільник В. В. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Частина 2. Тернопіль: Астон, 2020. 160 с.

Чумарна М. І. Українська мова та читання: підручник для 3 кл. закладів загальн. серед. освіти: у 2-х ч. Ч. 2. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020. 160 с.

REFERENCES

Bohdanets-Biloskalenko N. (2020). *Ukrainska mova ta chytannia: pidruch. dlia 3 kl. zakl. zahaln. seredn. osvity (u 2-kh chastynakh): Chastyna 2: Chytannia* [Ukrainian language and reading: textbook for 3rd grade of general secondary education (in 2 parts): Part 2: Reading]. Kyiv: Hramota. 160 p. [in Ukrainian].

Chabaiovskia M. I., Omelchenko N. M., Synilnyk V. V. (2020). *Ukrainska mova ta chytannia: pidruchnyk dlia 3 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity (u 2-kh chastynakh). Chastyna 2* [Ukrainian language and reading: textbook for grade 3 of secondary education institutions (in 2 parts)]. Ternopil: Aston. 160 p. [in Ukrainian].

Chumarna M. I. (2020). *Ukrainska mova ta chytannia: pidruchnyk dlia 3 kl. zakladiv zahaln. sered. osvity: u 2-kh ch. Ch. 2* [Ukrainian language and reading: textbook for 3rd grade of secondary education institutions: in 2 parts. Part 2]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan. 160 p. [in Ukrainian].

Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity [State standard of primary education]. [in Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

Martynenko V. O. (2011). *Formuvannia zmistu literaturnoho chytannia molodshykh shkoliariv: suchasnyi vymir* [Formation of the content of literary reading of younger schoolchildren: a modern dimension]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli* [Ukrainska mova i literatura v shkoli]. № 9. P. 5–8. [in Ukrainian].

Martynenko V. O. (2014). *Formuvannia dosvidu chytatskoi diialnosti tretoklasnykiv* [Formation of reading experience of third-graders]. *Pochatkova shkola* [Elementary school]. № 10. P. 11 – 13. [in Ukrainian].

Petrovska T. (2013). *Systema roboty nad obraznyimi zasobamy khudozhnogo tvoruv na urokakh literaturnoho chytannia (porivniannia)* [The system of working on the figurative means of a work of art in literary reading lessons (comparison)]. *Pochatkova shkola* [Elementary school]. № 11. P. 5–7. [in Ukrainian].

Savchenko O. Ya. (2007). *Metodyka chytannia u pochatkovykh klasakh: posib. dlia vchytelia* [Reading methodology in primary grades: a guide for teachers]. K.: Osvita. 334 p. [in Ukrainian].

Semeniuk D. O. (2023). *Formuvannia kultury movlennia uchniv pochatkovykh klasiv na urokakh ukrainskoi movy* [Formation of speech culture of primary school students in Ukrainian language lessons]. *Spetsyfika fakhovoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv na zasadakh kompetentnisnogo pidkhotu: dosvid, realii, perspektyvy: zbirnyk materialiv Vseukrainskoi z mizhnarodnoiu uchastiu naukovo-praktychnoi konferentsii (29 lystopada 2022 roku) / za zah. red. I. Holubovskoi* [Specifics of professional approach of future teachers at the meetings of the competent approach: experience, reality, perspectives: collection of materials of the All-Ukrainian international scientific-practical conference (November 29, 2022) / under the editorship of I. Holubovskoi]. Zhytomyr. P. 118–121. [in Ukrainian].

Typovi osvitni prohramy NUSH (1–4 klasy) [Typical educational programs of NUSH (grades 1–4)]. [in Ukrainian]. URL: <https://osvita.ua>

Vashulenko M.S. (2018). *Ukrainska mova i movlennia v pochatkovii shkoli: metod. Posibn* [Ukrainian language and speech in primary school: methodological manual]. K.: Osvita. 400 p. [in Ukrainian].

Vashulenko O.V. (2011) *Movlennieva skladova u strukturi chytatskoi kompetentnosti molodshoho shkoliara* [The speech component in the structure of reading competence of a junior schoolchild]. *Pochatkova shkola* [Elementary school]. № 12. P. 16–22. [in Ukrainian].

Verbeshchuk S. V. (2016). *Formuvannia movlennievoi kultury uchniv pochatkovoi shkoly v protsesi literaturnoho chytannia* [Formation of speech culture of primary school students in the process of literary

reading]: dys. ... kand. ped. nauk. spets.: 13.00.02. Teoriia i metodyka navchannia (ukrainska mova) [dys. ... kand. ped. nauk. spets.: 13.00.02. Theory and methods of teaching (Ukrainian language)]. Ivano-Frankivsk. 244 p. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається важлива проблема – підвищення рівня культури мовлення учнів початкових класів як одного з ключових завдань початкової освіти. Автори підкреслюють важливість формування культури мовлення відповідно до нормативних документів, таких як Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державний стандарт початкової загальної освіти та інші. Значна увага приділяється аналізу наукових підходів до розвитку мовлення, висвітлених у працях відомих українських мовознавців і методистів. Досліджуються аспекти, мовного етикету, розвитку читацької компетентності та вплив художньої літератури на формування мовленнєвої культури учнів початкових класів закладу загальної середньої освіти. Особливо акцентується увага на ролі літературного читання в освітньому процесі. Автори зазначають, що читання художніх творів сприяє розвитку емоційно-естетичного сприйняття, формуванню комунікативних умінь та збагаченню мовного запасу учнів. Відзначено значення малої літературної форми (прислів'я, приказки, загадки, фразеологізми) у формуванні мовленнєвої культури. Проаналізовано типові програми з української мови Р.Шияна та О.Савченко і визначено, що формуванню культури мовлення учнів початкових класів приділяють достатню увагу. Розвиток мовлення у дітей на даному етапі є провідним принципом навчання рідної мови. Необхідними у формуванні культури мовлення учнів початкових класів визначено етичні норми мовлення та культура спілкування: уживання правильних форм звертань за зразком, слів, які виражають пропозицію, побажання, вибачення, прохання у процесі спілкування. Розглядається питання методики навчання, зокрема застосування інтерактивних форм роботи з текстами, інсценізації, творчих завдань та аналізу літературних творів. Наголошується, що якість мовленнєвої підготовки учнів початкових класів має безпосередній вплив на їхню загальну навчальну успішність та особистісний розвиток. Встановлено про необхідність удосконалення методичних підходів до навчання мовлення молодших школярів та розробки ефективних технологій розвитку мовленнєвих компетенцій через художню літературу та інтерактивні методи навчання.

Ключові слова: літературне читання, мовленнєва культура, учні початкових класів, початкова освіта, НУШ.